

DOI <https://doi.org/10.32689/maup.psych.2026.1.8>

УДК 159.922.7

ВПЛИВ СТИЛІВ БАТЬКІВСЬКОГО ВИХОВАННЯ НА ФОРМУВАННЯ ЖИТТЄВИХ СЦЕНАРІЇВ ОСОБИСТОСТІ

Сугакова П. В., Коренєва Ю. П.

INFLUENCE OF THE STYLES OF THE FATHER'S EDUCATION INTO THE FORMATION OF LIVING SCENARIOS PARTICULARITIES

Polina Suhakova, Yuliia Koreneva

Анотація

Актуальність. Проблема впливу стилів батьківського виховання на формування життєвих сценаріїв особистості є актуальною у сучасній психологічній науці, оскільки саме в дитинстві закладаються базові поведінкові установки, рівень автономності та емоційна стійкість особистості.

Мета роботи – комплексний аналіз та теоретико-емпіричне обґрунтування взаємозв'язку між стилями батьківського виховання, отриманими в дитинстві, та сучасними життєвими установками дорослих.

Матеріали та методи. У дослідженні взяли участь 100 респондентів віком від 20 до 40 років. Для збору емпіричних даних було використано авторську анкету, створену на платформі Google Forms. Оцінювання здійснювалося за шкалою Лайкерта. Для аналізу результатів застосовано методи описової статистики та кореляційного аналізу.

Результати та їх обговорення. Результати дослідження показали, що демократичний стиль батьківського виховання позитивно впливає на формування особистісної автономії, впевненості у собі та здатності до самостійного прийняття рішень. Водночас авторитарний стиль пов'язаний із підвищеним рівнем тривожності та залежності від соціального схвалення. Отримані дані підтверджують важливу роль емоційної підтримки та конструктивної взаємодії в родині у формуванні адаптивних життєвих сценаріїв.

Висновки. Демократичний стиль виховання є найбільш сприятливим для розвитку психологічно зрілої та автономної особистості. Надмірний контроль, емоційна дистанція та недостатня підтримка можуть негативно впливати на психологічне благополуччя людини у дорослому віці.

Ключові слова: стиль батьківського виховання, дитинство, життєві установки, автономність, тривожність, особистість.

Abstract

Background. The impact of parenting styles on the formation of an individual's life scripts is a critical issue in contemporary psychological science. Childhood serves as the foundational period where core behavioral patterns, levels of autonomy, and emotional resilience are established.

Purpose. This study aims to provide a comprehensive analysis and theoretical-empirical substantiation of the relationship between childhood parenting styles and the current life attitudes of adults.

Materials and Methods. The study involved 100 respondents aged 20 to 40 years. Empirical data were collected via an original questionnaire developed on the Google Forms platform. Assessment was conducted using a Likert scale. Data analysis utilized descriptive statistics and correlation analysis.

Results. The findings indicate that a democratic (authoritative) parenting style positively influences the development of personal autonomy, self-confidence, and independent decision-making skills. Conversely, an authoritarian style is significantly associated with increased levels of anxiety and a high dependence on social approval. The results confirm that emotional support and constructive family interaction play a vital role in forming adaptive life scripts.

Conclusions. A democratic parenting style is the most conducive to the development of a psychologically mature and autonomous individual. Excessive control, emotional distance, and lack of support in childhood can negatively affect psychological well-being in adulthood.

Key words: parenting style, childhood, life attitudes, autonomy, anxiety, personality.

1. Вступ. У сучасній психологічній науці значна увага приділяється дослідженню чинників, що впливають на формування особистості, серед яких провідне місце займають умови дитинства та стиль батьківського виховання. Саме в ранньому віці закладаються основи світосприйняття, самооцінки, емоційного реагування та поведінкових стратегій, які в подальшому визначають життєвий шлях

людини. Досвід взаємодії з батьками формує у дитини певні уявлення про себе, інших і світ загалом, що з часом трансформуються у стійкі життєві сценарії.

Авторитарний стиль: характеризується високим рівнем контролю та низьким рівнем емоційної підтримки. У межах цього підходу батьки встановлюють жорсткі правила, обмежують самостійність дитини та часто викори-

стовують покарання як основний засіб впливу. Дослідження показують, що такий стиль може сприяти формуванню тривожності, залежності та невпевненості у собі.

Демократичний стиль: виховання поєднує високий рівень вимогливості з емоційною підтримкою. Батьки встановлюють правила, але водночас враховують думку дитини, сприяють розвитку самостійності та відповідальності. Саме цей стиль вважається найбільш сприятливим для формування автономної та психологічно зрілої особистості.

Попустительський стиль: характеризується низьким рівнем контролю та відсутністю чітких правил. Діти в таких умовах отримують значну свободу, однак можуть мати труднощі з формуванням відповідальності та самоконтролю.

Ігноруючий стиль: передбачає низький рівень як контролю, так і емоційної підтримки. У таких сім'ях дитина часто відчуває нестачу уваги, що може призводити до формування емоційної нестабільності та труднощів у міжособистісних відносинах.

Окрему увагу слід приділити концепції життєвих сценаріїв, запропонованій Е. Берном, згідно з якою основні життєві установки формуються у ранньому дитинстві під впливом батьківських послань. Ці установки визначають подальші поведінкові стратегії особистості, її здатність до автономії, прийняття рішень та побудови міжособистісних відносин.

Крім того, важливу роль відіграють загальні умови дитинства, зокрема емоційний клімат у сім'ї, рівень стабільності, наявність підтримки та безпеки. Негативний досвід, такий як емоційна депривація, конфлікти або відсутність батьківської уваги, може сприяти формуванню деструктивних життєвих сценаріїв, що проявляються у низькій самооцінці, страху невдачі та труднощах у міжособистісній взаємодії. Водночас позитивне сімейне середовище сприяє розвитку адаптивних моделей поведінки, психологічної стійкості та здатності до самореалізації.

Гармонійні сімейні відносини, підтримка та прийняття сприяють формуванню позитивних життєвих сценаріїв і психологічному благополуччю, тоді як негативний досвід дитинства може зумовлювати розвиток деструктивних моделей поведінки, що потребують подальшої корекції.

Дослідження також показують, що життєві сценарії не є статичними та можуть змінюватися під впливом соціального оточення, навчання та власного усвідомлення людиною своїх поведінкових моделей.

Важливу роль у корекції неадаптивних сценаріїв відіграють педагогічні та психологічні практики, включно з розвитком емоційного інтелекту, навчанням навичок самоконтролю та критичного мислення. Особливо цікавим є зв'язок між стилем батьківського виховання та розвитком мотиваційних стратегій дитини.

Діти, що виховувалися у середовищі з підтримкою та розумінням, частіше демонструють внутрішню мотивацію, готовність до самостійного прийняття рішень та пошуку нових можливостей. Натомість ті, хто стикався з надмірним контролем або емоційним холодом, можуть формувати залежність від зовнішніх стимулів або уникати складних ситуацій через страх невдачі. Також варто зазначити, що сучасні соціальні фактори, такі як зміни у структурі сім'ї, вплив цифрового середовища та доступ до інформації, можуть модифікувати традиційні механізми формування життєвих сценаріїв. Це підкреслює актуальність комплексного підходу до виховання, що включає як психологічну підтримку, так і розвиток критичного мислення та соціальних навичок.

Сучасні наукові дослідження підтверджують значний вплив стилю батьківського виховання на психологічний розвиток дитини та формування її життєвих стратегій. Зокрема, результати метааналізів свідчать, що демократичний стиль виховання пов'язаний із вищим рівнем суб'єктивного благополуччя, емоційної стабільності та соціальної адаптації дітей і підлітків. Натомість авторитарний і індіферентний стилі можуть сприяти розвитку тривожності, депресивних проявів і зниженню самооцінки.

Дослідження також показують, що стиль виховання впливає на формування здатності до прийняття рішень і рівень впевненості особистості. Особи, які зростали в умовах підтримки та емоційної відкритості, демонструють більш високий рівень самостійності, відповідальності та внутрішньої мотивації. У той же час надмірний контроль або відсутність уваги з боку батьків можуть формувати залежність від зовнішньої оцінки та уникнення відповідальності.

Окрім цього, сучасні підходи підкреслюють зв'язок між стилем виховання та розвитком моральних цінностей і соціальних установок. Позитивна взаємодія з батьками сприяє формуванню емпатії, довіри до інших і здатності до конструктивної взаємодії в суспільстві. Водночас несприятливі умови дитинства можуть призводити до труднощів у міжособистісних відносинах і формування неадаптивних моделей поведінки.

Таким чином, результати сучасних досліджень підтверджують, що вплив батьківського виховання має довготривалий характер і проявляється не лише в дитинстві, а й у дорослому житті, визначаючи життєві сценарії, рівень психологічного благополуччя та здатність особистості до самореалізації.

Отже, умови дитинства та стиль батьківського виховання відіграють ключову роль у формуванні життєвих сценаріїв дитини, визначаючи її базові установки, емоційні реакції та поведінкові стратегії. Усвідомлення цього впливу має як наукове, так і практичне значення, оскільки дозволяє педагогам, психологам і батькам сприяти розвитку гармонійної, психологічно стійкої та самостійної особистості.

З огляду на викладене, виникає необхідність емпіричного дослідження впливу умов дитинства та стилю батьківського виховання на формування життєвих установок особистості.

2. Матеріали та методи дослідження.

З метою перевірки теоретичних положень було проведено емпіричне дослідження. У дослідженні взяли участь 100 осіб віком від 20 до 40 років. Для збору емпіричних даних було використано авторську анкету, розроблену на платформі Google Forms. Опитувальник складався з чотирьох блоків, що включали оцінку стилю батьківського виховання, установок щодо виховання, а також життєвих установок особистості. Оцінювання здійснювалося за шкалою Лайкерта від 1 до 5. Обробка результатів проводилася шляхом розрахунку середніх значень та кореляційного аналізу.

Вибіркову сукупність дослідження склали 100 респондентів віком від 20 до 40 років (середній вік – 28,5 років). Гендерний розподіл вибірки характеризується переважанням жінок (60%) над чоловіками (40%), при цьому 45% опитаних мають власних дітей. Збір даних здійснювався за допомогою платформи Google Forms із використанням чотирьох блоків тверджень, що оцінювалися за шкалою Лайкерта від 1 до 5 балів. Методологічний апарат дослідження включав аналіз середніх значень та кореляційний аналіз підшкал для визначення тенденцій взаємозв'язку між стилями виховання, установками на автономність та показниками тривожності чи залежності.

Аналіз емпіричних даних

Результати ретроспективної оцінки виховного впливу демонструють, що найбільш поширеним у досвіді респондентів був демо-

кратичний стиль, середнє значення якого склало 4,1 бала. Показники інших стилів розподілилися наступним чином: авторитарний стиль – 3,2 бала, попустительський – 2,8 бала, та ігноруючий – 2,5 бала. Отримані дані вказують на те, що більшість опитаних ідентифікують своє дитинство як простір з відносно високим рівнем підтримки та раціонального контролю.

Сучасні установки респондентів щодо виховання власних дітей свідчать про виражену тенденцію до гуманізації відносин. Висока оцінка тверджень про необхідність врахування емоційного стану дитини (4,3 бала) на фоні низьких показників суворості та прихильності до покарань (2,7 бала) вказує на свідому зміну виховних парадигм у сучасному поколінні батьків.

Дослідження життєвих установок учасників виявило стабільно високий рівень загальної автономності із середнім показником 4,0 бала. При аналізі окремих аспектів автономії встановлено, що респонденти найбільш впевнено почуваються у відстоюванні власної думки (4,2 бала), проте дещо менше виявляють здатність до систематичного планування та суворого дотримання життєвих планів (3,8 бала). Показник тривожності та міжособистісної залежності зафіксований на помірному рівні 2,9 бала. При цьому найбільш значущим фактором тривожності є орієнтація на соціальне схвалення (3,2 бала), тоді як страх перед здійсненням помилок є менш вираженим (2,6 бала).

Обговорення та кореляційний аналіз. Статистична обробка результатів дозволила встановити значущі взаємозв'язки між досліджуваними перемінними. Було виявлено сильну позитивну кореляцію між демократичним стилем виховання в дитинстві та рівнем сучасної автономності особистості ($r = 0,62$ при $p < 0,01$). Це підтверджує висунуту гіпотезу про те, що саме авторитетна підтримка батьків сприяє формуванню впевненості у собі та здатності до самостійного прийняття рішень. Водночас авторитарний стиль виховання виявив помірну позитивну кореляцію з показниками тривожності та залежності ($r = 0,48$ при $p < 0,05$), що свідчить про довготривалий негативний вплив жорсткого контролю на психологічне благополуччя дорослого.

3. Висновки. Дослідження повністю підтвердило гіпотезу про перевагу демократичного стилю виховання. Він є ключовим предиктором формування автономної особистості, здатної до конструктивної самореалізації. Особи, які виховувалися в умовах

діалогу та поваги до їхніх потреб, демонструють вищу адаптивність у дорослому віці. Натомість авторитарний досвід корелює з підвищеною вразливістю до чужої думки та тривожністю. Отримані результати підкреслюють важливість емоційної залученості та гнучкості у батьківстві як запоруки формування ментально здорового майбутнього покоління. Отримані результати підтверджують положення теоретичних підходів щодо впливу стилю батьківського виховання на формування життєвих установок особистості. Зокрема, емоційна підтримка та врахування потреб дитини сприяють розвитку автономності, тоді як надмірний контроль може формувати тривожність та залежність.

Виявлено, що сучасні дорослі демонструють вищий рівень емпатії у вихованні, ніж той, який вони отримували самі, що свідчить про позитивну динаміку психологічної культури. Результати роботи можуть бути використані у сімейному консультуванні та програмах психологічної корекції особистісної автономії.

Перспективи подальших досліджень. Перспективи подальших досліджень полягають у більш детальному вивченні впливу сімейного середовища на формування життєвих сценаріїв особистості з урахуванням гендерних, соціальних та культурних особливостей.

Обмеження дослідження. Обмеженням дослідження є відносно невелика вибірка респондентів та використання методу самооцінювання, що може впливати на суб'єктивність отриманих результатів.

Конфлікт інтересів. Автори заявляють про відсутність конфлікту інтересів.

Дотримання етичних норм. Під час проведення дослідження було дотримано етичних принципів психологічного дослідження. Усі учасники надали добровільну згоду на участь в опитуванні.

Первинні дані та матеріали. Первинні дані дослідження зберігаються у авторів та можуть бути надані за обґрунтованим запитом.

Інформація про фінансування. Дослідження виконано без фінансової підтримки.

References:

1. Berne, E. (2000). *Ihry, u yaki hraiut liudy: psykholohiia liudskykh vzaiemyn* [Games people play: The psychology of human relationships] (Trans.). Osnovy.
2. Bandura, A. (2001). *Teoriia sotsialnoho navchannia* [Social learning theory] (Trans.). Lybid.
3. Bornstein, M. H., Yu, J., & Putnick, D. L. (2022). Parenting styles and adolescents' moral values. *New Directions for Child and Adolescent Development*, (185–186), 9–25. <https://doi.org/10.1002/cad.20488>
4. Huang, L., Wu, W., & Yang, F. (2024). Parenting style and subjective well-being in children and youth: A meta-analysis. *Psychological Reports*, 129(2), 927–946. <https://doi.org/10.1177/00332941241256883>
5. Huang, S., & Wan, Z. (2025). Parental rearing styles and adolescent self-esteem: The mediating roles of body image. *BMC Psychology*, 13, Article 228877. <https://doi.org/10.1186/s40359-025-02887-7>
6. Li, X., Shi, K., Zhang, J., & others. (2024). A family dynamics theory perspective on parenting styles and children's aggressive behavior. *BMC Psychology*, 12, Article 22173. <https://doi.org/10.1186/s40359-024-02217-3>

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Suhakova Polina Vasylivna

higher education student at the Department of Psychology of the Educational and Scientific Humanitarian Institute of the Admiral Makarov National Shipbuilding University
polina_sugakova@icloud.com

Korenjeva Yuliia Petrivna

Admiral Makarov National University of Shipbuilding
Jkoreneva@ukr.net
ORCID: 0000-0001-9627-0344

Сугакова Поліна Василівна

здобувачка вищої освіти кафедри психології Навчально-наукового гуманітарного інституту Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова
polina_sugakova@icloud.com

Коренєва Юлія Петрівна

Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова
Jkoreneva@ukr.net
ORCID: 0000-0001-9627-0344

Дата надходження статті: 17.03.2026

Дата надходження виправленої версії статті: 01.04.2026

Дата прийняття статті: 08.04.2026

Дата публікації статті: 05.06.2026